

O LASTOVCIMA LJEVAČIMA TOPOVA I ZVONA U POLJSKOJ

Stanislaw Szymański

U posljednje vrijeme, primjećuje se u Jugoslaviji, kao i u Poljskoj, živi porast interesa za međusobne kontakte obiju zemalja u prošlosti. Svjedoče o tome sve češće poduzimani na oba terena naučni radovi i publikacije na ovu temu, koje se sve više pojavljuju.¹⁾ Cjelokupni njihov sadržaj ne samo da zbraja dotadašnja dostignuća, nego ispoljava davne nepoznate ili zaboravljene činjenice, ali — i to prije svega — produbljava dotadašnje znanje na ovu temu, inspirira nove probleme, usmjerava daljnje studije.

Postuliranim temama ovih obostranih odnosa između balkansko-apeninskog Juga i Poljske pripada između ostalog od prije vijekova migraciono pitanje nekolicine ondašnjih obrtnika zvonara koji su u literaturi obiju sredina notirani s dva prezimena, naime: Antica i Lagustanus.²⁾

Oba prezimena zahtijevaju makar kratak komentar. Prema nagadanjima lokalnih povijesničara, najviše zainteresiranih ovom temom, iz Dalmacije, prezime Antica može voditi porijeklo od geografskog naziva Vale d'Antizza, mjesta koje se nalazi na talijanskoj obali Jadrana, sa sjeverne strane planina Gargana, u blizini gradića Peschici, gdje nisu nedostajale i slavenske kolonije; odande, preuzimajući prezime od mjesta porijekla predaka, izvodit će kasnije svoje porijeklo i Antici.³⁾

¹⁾ *Ljubomir Durković-Jakšić*, Jugoslovensko-poljska saradnja 1772—1840, Novi Sad, 1971; Poljska Akademija nauka — Komitet Slowianoznawstwa, Poljsko-jugoslovenski literarni odnosi, tom studija pod red. Jerzyja Slizinskog, Wrocław-Warszawa-Krakow-Gdansk 1972.

²⁾ Za obraćenu pažnju na razmatranje ovog problema, kao i za ohrabrenje za njegovu obradu, te pruženu pomoć kod njegove obrade, autor izražava najsrdačniju zahvalnost konzervatoru spomenika u Splitu, Prof. dru Cvitu Fiskoviću.

³⁾ *M. Hrasće*, Nepoznate Slovenske kolonije na obalama Gargama, Kolo Matice Hrvatske 5, s. 615, Zagreb 1963; *C. Fisković*, Lastovski spomenici, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, br. 16, G. 1966, ss. 136—137. Vidi i posebni otisak.

Na isti način formirat se moglo dalje drugo prezime — ali ovog puta — prema nazivu otoka Lastova. O tome pak, da su lokalne novovjekovne migracije preko Jadrana, to znači od nje-gove istočne obale k zapadnoj, uz mogućnost prelaza na gusto razmještenim otocima — bile su moguće i notirane, svjedoči po-znato u povijesti prezime Gundulićevih, koji su svoju kuću — casa Gunduli — posjedovali u Dubrovniku, a također s druge strane mora, u Anconi.⁴⁾

Dakle, drugo prezime, a u stvari nadimak Lagustanus — pisan u nekoliko verzija — izvodi svoje porijeklo od — Lagosta — La-stovo.

— — —

Studij o porodici i pojedinim njenim članovima nastavlja se više od 80 godina — na dva neovisna kolosjeka: sjevernim polj-skim i južnim dalmatinskim.

Na neke arhivske bilješke, koje se nalaze u lokalnim aktima,⁵⁾ prvi je obratio pažnju J. Gelcich već 1891. godine⁶⁾ a drugi Praga.⁷⁾ Desetak godina kasnije mnogo pažnje tom pitanju posvetio je u Splitu L. Beritić;⁸⁾ nekoliko puta pak vraćao se tom pitanju upo-redno C. Fisković.⁹⁾ N. Božanić-Bezić uvodi ga u indeks obrtnika i umjetnika Dalmacije.¹⁰⁾

U paralelnoj drugoj struji — dakle na poljskim zemljama — na prezime zvonara prvi je obratio pažnju Aleksander Czolowski 1902,¹¹⁾ poslije njega Stanislaw Tomkowicz 1912. godine,¹²⁾ a u posljednje vrijeme dvokratno, 1969. i 1970, Tadeusz Nowak.¹³⁾

⁴⁾ *Wladislaw Tomkiewicz*, Malarstwo dworskie w dobie Wladislawa IV., (u) *Biuletyn Historii Sztuki*, Warsazawa, G. XII — 1950, br. 1—4, ss. 155 . 156.

⁵⁾ *Acta consilii Rogatorum* 64, f 171—172; *Acta Minori consilii* 54, f 76. Historijski arhiv u Dubrovniku.

⁶⁾ *G. Gelcich*, Die Erzgisser der Republik Ragusa, *Mittheilungen der K. K. Centrankommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst und historischen Denkmale*, Wien 1891, s. 12.

⁷⁾ *G. Praga*, Di alcuni fonditori Dalmati dei secoli XVI—XVII, *Archivio storico per Dalmazia*, vol. XXIX, Roma 1940, str. 163—172.

⁸⁾ *L. Beritić*, *Franco Antica Lastovac*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 8, Split 1954, str. 87—90.

⁹⁾ *C. Fisković*, Hrvatsko kolo, br. 2 — 1948, s. 257; *isti*, Primorski graditelji i kipari starijeg doba, *Jugoslavenski Jadran*, Split 1952, s. 201; *isti*, Ivan Rabljanin, *Anali Historijskog Instituta Jugoslavenske Akademije Znanosti i Umjetnosti u Dubrovniku*, god. VI—VII, Dubrovnik 1959, s. 208; *isti*, Lastovski spomenici, o. c., str. 136—137.

¹⁰⁾ *N. Božanić-Bezić*, *Majstori od XI do XIX stoljeća u Dalmaciji*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, br. 16 — 1966, s. 334.

¹¹⁾ *A. Czolowski*, *Zabytki krakowskie w Szwecji*, *Rocznik Krakowski*, R. V. — 1902, s. 173—182.

¹²⁾ *St. Tomkowicz*, *Przyczynki do historii kultury Krakowa w pierwszej polowie XVII w.*, Lwow 1912, s. 196; informacija dobijena iz *Libri juris civilis Cracoviensis* 1624, f. 195.

¹³⁾ *T. Nowak*, *Polska technika wojenna XVI—XVII wieku*, Warszawa 1970, s. 232; *Andrzej Dell'Aqua*, *Praxis reczna dziala*, izdao je *T. Nowak*, Wroclaw-Warszawa-Krakow 1969, ss. 118, 479.

I pored toga što je unesen oveći broj materijala, pitanje porijekla i djelatnosti Lagustanusa, tako u rodnim krajevima, kao i na talijanskoj zemlji, te poljskoj — teško je istražiti u prošlosti.

— — —

Oslanjajući se na ne odviše još unapređena istraživanja, moglo bi se zaključiti, da rodno prezime zvučalo Antica; Latinsko — Lagustanus, talijansko lagostini, slavensko — Lastovac bilo je prije jedino nadimak koji je neposredno izražavao geografsko porijeklo.¹⁴⁾

U vrijeme konca XVI i početka XVII vijeka — točnije pak između 1578. i 1630. godine, iz kojeg su se očuvali rukopisni zapisi, notirana su prema austrijskim, jugoslavenskim, poljskim i talijanskim predajama, slijedeća imena Anticâ: Frano, Ivan, Antun, Pasko, Frano Antun i Gaudencio.

Što ipak već znamo o svakom od gore navedenih?

Dosadašnje publikacije sadržavaju najviše informacija o Franu Antica. Od njega bi, dakle, trebalo početi upoznavanje čitave grane ovog roda. Tako znamo o njemu, da je 1580. godine¹⁵⁾ — i to vjerojatno već onda najmanje pet godina — radio za Dubrovnik. Ako su to bili prvi njegovi samostalni radovi, on je samostalni majstor zvonar mogao postati između 1570. i 1575. to jest kad mu je bilo 20—22 godine. To znači da bi se trebao roditi negdje prije 1555. godine. Iz kronike događaja vezanih uz njegov život zna se da su u mu 1578. htjeli — valjda već kao dobrom majstoru — povjeriti u Dubrovniku odlivanje nekoliko topova;¹⁶⁾ 1579. odlio je zvono za crkvu Miha Pracata;¹⁷⁾ 1580. bio je tvorac zvona za crkvu franjevacu u Slanome;¹⁸⁾ 1581. zvona za crkvu sv. Elizabete na Pilama.¹⁹⁾ Godina 1582—1584. nakon prijašnjeg kontakta s Venecijom,²⁰⁾ radio je u dubrovačkoj ljevaoni, kasnije je notiran kao suradnik braće Ivana i Batiste de Tonis — još 1589. kada je radio (s njima) veliko zvono za mjesto Gandino kod Bergama,²¹⁾ kao i bronzanu rešetku, koja je ukrašena bogatim re-

¹⁴⁾ Usp. C. Fisković, Lastovski spomenici, o. c., s. 5 i slijedeći.

¹⁵⁾ L. Beritić, Frano Antica, o. c., s. 88; prema Acta consilii Rogatorum 65, f. 213; njegova je mjesečna plaća iznosila 6 zlatnih dukata.

¹⁶⁾ L. Beritić, o. c., s. 87; prema Acta consilii Rogatorum 64, f. 171—172.

¹⁷⁾ L. Beritić, o. c., s. 88; inskripcija na ovom zvonu priječnika 42 cm zvuči: OPUS FRANC. LAGUST-. MDLXXVIII.

¹⁸⁾ C. Fisković, Ivan Rabljanin, o. c., 208; natpis na ovom zvonu zvuči: OPUS FRANC LAGUST MDLXXX. Zvono se nalazi u muzeju u Lopudu.

¹⁹⁾ L. Beritić, o. c., s. 88; natpis na zvonu priječnika 56 cm zvuči: OPUS FRANC. LAGUST MDLXXXI. Zvono se nalazi u Dubrovničkom muzeju.

²⁰⁾ L. Beritić, o. c., s. 88—89; prema Acta consilii Rogatorum 66, f. 59—60, te aktima Minori Consilii 55, f. 76.

²¹⁾ G. Praga, o. c., s. 163; L. Beritić, Frano Antica, o. c., s. 85; C. Fisković, Ivan Rabljanin, o. c., s. 208.

nesansnim ornamentom. Slijedeće godine, 1590. dolazi lično na to mjesto da izvrši — ali već samostalno — daljnje narudžbe. U Gandinu vjerojatno ostaje stalno, jer se tamo 1594. ženi s Julijom Tagliaferri (najvjerojatnije s kćerkom nekog obrtnika metalca) da Scaramaitis; s njom je Antica imao u razdoblju od šest ili sedam godina, četvoro djece: tri sina: Frana, Antuna i Gaudencija, a također jednu kćer.²²⁾ Najmlađi od njih, Gaudencio, rodio se 5. svibnja 1600,²³⁾ dakle onda kada je njegovom ocu bilo 45 godina. Ova prilično kasna porodična i stručna stabilizacija oca, pored toga u dosta stranoj sredini, davala je sigurno slabe garancije maloljetnim sinovima, da će preuzeti značajniji utjecaj porodice u okviru odgoja sinova i osiguranja za njih životne stabilizacije u tom mjestu.

Pojavljenje na povijesnoj pozornici drugog Lagustanusa s istim imenom, Frana sina, otežavalo je historičarima da nepogrešivo prate kasnija zbivanja, a također uzrokovalo ponekad da se poistovjećivalo obadvije osobe.

Otrprike istovremeno s majstorom Franom — ocem — živio je na Lastovu i radio tamo 1581. godine — sigurno njegov brat — kancelista Pasko Antica.²⁴⁾ Ipak bližih podataka o njemu nema.

Hrvatska književnost objavljuje naime, da je od 12. kolovoza 1618. notiran u Poljskoj Frano Antica,²⁵⁾ a poljska stručna književnost potvrđuje također ovaj podatak, objavljuje osim toga da je 1624. Frano Lagustini odlio cijev za top Ferdinanda Myszkowskog Gonzage.²⁶⁾ Znameniti pak ondašnji teoretičar i praktičar u okviru zvonarstva Andrej Dell Aqua, Mlečić, koji je u Varšavi služio kralju Zigmuntu III Wazi, 1631. godine navodio je zasluge — vjerojatno upravo ovog Frana — na teritoriju Poljske.²⁷⁾ U ovom baš krakovskom Franu željeli bismo vidjeti ne nekog potpuno nepoznatog i ne oca rođenog na otoku Lastovu — kako bi se moglo suditi po arhivskim notama — nego sina, koji je došao na svijet u blizini Bergama.

Upravo ovaj Frano Antica Lastovac — sin bio bi taj zvonar, kojeg u posljednje vrijeme spominje i T. Nowak, koji piše da je on vjerojatno radio u kraljevskoj krakovskoj ljevaoni, poznatoj već A. Czolowskom, a koju je osnovao kralj Zigmunt III Waza 1609, dakle bio je identičan kao i prijašnji. Ova ljevaona se nalazila na krakovskoj zemlji, kupljenoj od dominikanaca na ma-

²²⁾ L. Beritić, o. c., s. 90; C. Fisković, Lastovski spomenici, o. c., s. 137.

²³⁾ G. Praga, o. c., s. 163; L. Beritić, o. c., s. 90.

²⁴⁾ L. Beritić, o. c., s. 87; prema Actima Minori Consilii Dubrovnika 55, f. 194; C. Fisković, Lastovski spomenici, o. c., s. 136, bilješka 583.

²⁵⁾ G. Praga, o. c., s. 164; L. Beritić, o. c., s. 90.

²⁶⁾ A. Czolowski, o. c., s. 179. O tome predmetu bit će govora kasnije. Rukopisna potvrda obavljenja tog posla u sačuvanim arhivskim predajama porodice Myszkowskih, koje se nalaze u Wojewodzkiem Archiwum Panstwowym u Kielcama, nije pronađena.

²⁷⁾ A. Dell'Aqua, o. c., s. 118.

loj rijeci Rudawi, koja je onda proticala ispod palače na Wawelu. Ova ljevaona već se navodno 1615. nalazila u takvom stanju da je »sve zahtjevalo ponovno građenje«. ²⁸⁾ S njenim renoviranjem i ponovnom gradnjom vezan je vjerojatno dolazak Frana Antice u Poljsku i njegovo zaposlenje u prije zanemarenoj, ali već onda renoviranoj radioni.

U prilog tome da se ne bi poistovjećivalo u Poljskoj oca i sina, ide ne samo to što su obojica djelovali u različitim razdobljima, osim toga na dosta udaljenim teritorijama, ali i okolnost, u kojoj posebno A. Dell 'Aqua podsjeća kasnije ne na obrtnika zvonara Njegovog kraljevskog veličanstva. Kod osobe Francesca Antice Lagustanusa zadržat ćemo se još dulje, da bi se moglo iscrpiti čitavu zalihu argumenata, koji govore da su uz to ime vezane dvije, a ne samo jedna osoba, tj. otac i sin.

Sugerirajući što je taj Frano Lastovac, koji se u Poljskoj prvi put nalazi 1618. godine, nije identičan s Franom Lastovcem Dalmatincem, koji je radio kod Bergama, trebalo bi podsjetiti na prezentaciju pera A. Dell 'Aque 1631. godine; navedeni A. Dell 'Aqua bio je upravo projektant osnivanja nečega nalik artiljerijskoj školi, jer u Poljskoj, koja je u ono vrijeme bila ugrožena ratovima sa sjevera, istoka i juga, nije se moglo naći dovoljno ljudi, koji bi imali odgovarajuću naobrazbu u struci, koja se brzo razvijala u ono vrijeme, tj. u vojnoj inženjeriji. I pored toga, što nije nedostajalo slavni i plemeniti osoba, između tuzemnih plemića, ipak se osjećalo nedostatak poznavanja tehničke strane vojnog zanata. Tako je kralj rado vidao tog došljaka iz daleke Venecije, gdje je ratna tehnika bila na visokom nivou. Predstavljen je monarhu projekt da se otvori škola osnovana na zanatskoj organizaciji, koja bi mogla biti otvorena u Varšavi pod direktnim kraljevskim nadzorom a držala bi 50 učenika (sigurno mlade ljude, u najboljim godinama). Trebalo bi voditi porijeklo obrtnika-metalaca, koji su kao naknadu za popuste u porezu i slobodnu trgovinu, sve nedjelje posvećivali teorijskoj i praktičnoj obuci u oblasti artiljerije, a u slučaju rata odlazili kao stručnjaci za topove. ²⁹⁾

U toj situaciji teško je zamisliti da bi za ove ciljeve mogao biti uzet u obzir — kao eventualan učesnik vojnih pohoda — čovjek u godinama, blizu osamdesete, (a toliko bi onda imao Frano

²⁸⁾ Materiały archiwalne do odbudowy zamku (Vavelskog), izd. Adam Chmiel, (u) Teka Grona Konserwatorow Galicji Zachodniej, t. V., Krakow 1913, s. 510; T. Nowak, Polska technika wojenna, o. c., s. 232.

²⁹⁾ Usp. T. Nowak, Rad Andreja Dell'Aque O zgromadzeniu i szkole puzkarczów, (u) Studia i materiały do Historii wojskowości, t. IV, Warszawa 1958, s. 534—571; taj isti, Z dziejów techniki wojennej w dawnej Polsce, Warszawa 1965, s. 215 i slijed.; prvo izdanje rada A. Dell'Aque u Zamošću nosilo je naslov: DELLA CONGREGATIONE ET SCOLA DI BOMBARDIERI REGII NOVAMENTE FONDATA NELLA CITTÀ DI VARSAVIA DAL SERENISSIMO ET INVITISSIMO SIGISMONDO III RE DI POLONIA L'ANNO 1622.

Lastovac — otac), dok se na povijesnoj sceni pojavio netko drugi s tim samim imenom i istom strukom. Na to podjeća analogičan slučaj gdanskog fortifikatora Jana Strakowskog koji je 1635, to jest kad je imao 60 godina, prešao već u vojničku rezervu.³⁰⁾ Uostalom izgleda da Frano Antica — otac, u ono vrijeme nije bio više među živima.

A. Dell 'Aqua, govoreći o savjesnosti zvonara i puškara i podržavajući kod probnog pucanja kod kralja svoga — skoro zemljaka — Frana Anticu, na slijedeći način je ocjenjivao njegove vrline i osobu: — »dobro znam da ima mnogo čestitih zvonara i puškara, o kojima ja ne govorim, naime poznajem gospodina Frana Lastovca, zvonara Njegovog veličanstva, ne samo obrazovanog nego i čestitog, dobre savjesti i vrijednog slave.«³¹⁾ Frano Antica nije ipak jedini Lastovac koji je u ono vrijeme boravio u Poljskoj.

Poljski historičar kulture i umjetnosti S. Tomkowicz, još je ranije nego T. Nowak, na osnovu rukopisnih bilježaka Krakova iz prve polovine XVII vijeka, koje sam pročitao, izjavio — da je izvjestan »Antoni Lagostini, termentorum bellicorum fusor« 1624. primio gradska prava Krakova.³²⁾

Povezujući oba imena s jednom osobom T. Nowak pokušava pretpostaviti, da je taj Antun Lagostini »vjerojatno identičan Francescu«, o kojem je bilo već prije govora.³³⁾ Ova je pretpostavka malo vjerojatna, pogotovo zbog toga što u gradskim knjigama nije bilo baš onakvih grešaka, osim toga znamo već da je Frano Antica — otac imao nekoliko sinova, a jedan od njih bio je upravo Anton.

Sastavljajući sve dotadašnje podatke o porodici Antica Lastovac moglo bi se potvrditi da Francesca Anticu koji je boravio u Poljskoj, ne bi trebalo poistovjećivati sa Franom Antica Lastavcem, koji je djelovao u Dubrovniku, Veneciji i kod Bergama — dakle s ocem — slično kao i Antuna s vjerojatno njegovim starijim bratom, Francescom.

Ali dalmatinska tradicija spominje još jednog Anticu Lastovca, naime Gaudencija, koji je navodno 1622. godine predao malo zvono — možda njegovo vlastito remek-djelo — za crkvu dominikanaca u Dubrovniku,³⁴⁾ a kasnije doputovao u Poljsku i još iste godine oženio je Poljakinju, pa tako i osnovao obitelj.³⁵⁾ U

³⁰⁾ G. Cuny, Danzigs Kunst und Kultur im 16 und 17 Jahrhundert Frankfurt am main 1910, s. 56; Jerzy Stankiewicz, Strakowscy — fortyfikatory, architekci i budowniczywie gdanscö, Gdansk 1955, s. 61.

³¹⁾ A. Dell'Aqua, o. c., s. 118; u sastavima akata koji su ostali iz Zygmunta III u Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, nije pronađena vijest o zvonaru Njegova Veličanstva.

³²⁾ S. Tomkowicz, o. c., s. 196; prema Libri juris civilis Cracoviensis, tom koji obuhvaća godine 1612—1933, s. 195.

³³⁾ T. Nowak, Polska technika wojenna, o. c., s. 232.

³⁴⁾ L. Beretić, o. c., s. 90; zvono priječnika 72 cm nalazi se u dubrovačkoj crkvi dominikanaca i ima natpis: GAUDENTIUS FRANCO LAGOSTINI FILIUS FECIT A. D. 1622.

³⁵⁾ Prema usmenim sugestijama.

toj situaciji teško je zamisliti da je otac napustivši maloljetne sinove, koji su se tek školovali — i to u istoj struci — i da je mogao sam doći u Poljsku.

Pozivajući se još jednom na gore navedeni podatak da je Frano Antica imao tri sina: Frana, Antuna i Gaudencija, moglo bi se zaključiti da su sva trojica doputovali u Poljsku, bili braća i da su dvojica starijih nakon što su postali punoljetni i savladali zanate, redom putovali na sjever, a slijedio ih je — možda već poslije smrti oca i kad je bio samostalan majstor — također i najmlađi — Gaudencio.

Vrijeme njihovih dolazaka bilo bi vezano uz građansku tradiciju produbljanja zanata za vrijeme putovanja, nakon osamostaljenja.

Nesumnjivo je valjda, da su ova petorica, notirani u razdoblju od oko pedeset godina u Dubrovniku i okolini, Veneciji, Bergamu, pa napokon u Krakovu i najvjerojatnije u Varšavi, vezani porodičnim vezama; zajednički također — izuzev Paska — bio je i njihov zanat; imali bismo tu, dakle ne jednu, nego najmanje dvije generacije.

Spomenuti podaci o Anticama s Lastova, povezani s drugim, dozvoljavaju uvrstiti ove i druge činjenice na više sistematičan način, te da se poduzme pokušaje sređenja porodičnih veza i nacrtu u sistematičniju genealogiju.

Ipak publikacije posljednjih desetljeća objavljuju za razdoblja — tako ranija kao i kasnija — još i druge osobe s istim ili sličnim prezimenom — i vjerojatno iz iste obitelji.

Uzimajući u obzir svih njih — moglo bi se — radi boljeg upoznavanja kruga i ondašnjih porodičnih odnosa — navesti više osoba i proširiti broj generacija.

U prvu dakle trebalo bi ubrojiti vjerojatno djeda Frana Anticu, bliže nepoznatog žitelja otoka Lastova, naime Ivelju zvanog Vitković;³⁶⁾ jedan od njegovih sinova ili možda jedini mogao je biti Antica Kranković, poznat po testamentu koji je ostao iza njegove smrti 1561. godine.³⁷⁾ Taj je vjerojatno imao pet sinova.³⁸⁾ Bili su tako između njih: spomenut već prije Pasko, Frano, o kome je već isto bilo govora, a također Ivan Antun ili možda Ivan i Antun, te još neki kojem je ime nepoznato. Tek u četvrtoj generaciji — što se može pretpostavljati — bio bi taj bliže nepoznat Ivan Luka (Đanluka) doktor rimskog prava, dubrovački notar i hrvatski pisac, koji je umro 1668. godine,³⁹⁾ možda sin Ivanov.

³⁶⁾ C. Fisković, Lastovski spomenici, o. c., s. 137, bilj. 583.

³⁷⁾ C. Fisković, Lastovski spomenici, o. c., s. 137, bilj. 583.

³⁸⁾ C. Fisković, Lastovski spomenici, o. c., s. 137, bilj. 583.

³⁹⁾ Saro Crijević, Biblioteka Ragusina II., s. 1439; M. Pantić, Nekoliko beležaka uz staru dubrovačku komediju »Jerko Skripalo« (u) Anali Historijskog Instituta JAZA u Dubrovniku, IV—V., s. 398, Dubrovnik 1956; njegovi su sinovi bili Natal i Nice; C. Fisković, Lastovski spomenici, o. c., s. 136.

Sinovi Frana i njegove žene Julije Tagliaferri, dakle već pete generacije, bili bi rođeni u razdoblju između 1594—1600. godine. To su spomenuta već trojica sinova: Frano, Antun i Gaudencij kao i kćerka nepoznatog imena. Na osnovu kasnijih zbivanja može se zaključiti da su najstariji od djece mogli biti ili Frano, ili njegova sestra, treći po redu Antun i napokon najmlađi Gaudencij. Samo je njegov točan datum rođenja sačuvan u dokumentima.

Možda bi s porodicom Antica-Lastovac trebalo povezati kovača zvanog Antun Frano, koji je nastavljao zanat srodan zvonarstvu na otoku još 1663. godine.⁴⁰⁾

Za razjašnjenje ostaje na teritoriji Poljske problem astronoma i humanista Lagusa Danijela (1618—1678)⁴¹⁾ ili Lagusa Konrada koji se ranije pojavio u povijesti, koncem XV i početkom XVI stoljeća,⁴²⁾ možda bi oni mogli voditi porijeklo iz porodice koja nas zanima.

Prezime Antica ili Antici nije nosio jedino krug gore navedenih. U povijesti Dalmacije i Italije i Poljske čak pojavljivale su se osobe koje su se s njim legitimirale tijekom daljnjih povijesnih događaja. Dakle osim spomenutog već Đanluke — Ivana Luke doktora rimskog prava, koji je umro 1668. godine, ili Krista Antici, profesora hidrografije, nautike i matematike, pomorskog teoretičara i pisca, notiranog u XVIII stoljeću u Livornu⁴³⁾ ili benediktinca Anzelma Antice, koji je djelovao koncem XVIII stoljeća,⁴⁴⁾ popularnog okulista beogradskog XIX vijeka Anticu Dimitra⁴⁵⁾ kao i drugih.

Dokumenti epohe — kao što vidimo — neopozivo potvrđuju da su u prvim decenijama XVII vijeka djelovali u Poljskoj — kao obrtnici zvonari — Lagustanusi. Zanimljivo bi bilo dakle utvrditi, što je od stvari ostalo za njima u drugoj im domovini, posebno za Frana.

Iscrpne studije na ovu temu kompliciraju kasniji povijesni događaji; oni skoro u potpunosti uništavaju tragove njegovih struč-

⁴⁰⁾ C. Fisković, Lastovski spomenici, o. c., s. 131, bilj. 554.

⁴¹⁾ Allgemeine Deutsche Biographie, t. 81, Leipzig 1883, s. 521. Doktorirao je godina 1640—1650, profesor matematike, fizike, logike, poezije i povijesti, a 1654. god. doktor zoologije, predaje taj predmet u Greiswald, autor čitavog niza naučnih radova; rođen je u Kolobrzegu.

⁴²⁾ Bilješka kao gore. Konrad Lagus je u petoj deceniji stoljeća boravio u Gdansku i tamo umro 1546. godine; svoje porijeklo vodi iz Kreuzburga u Hesiji. Porodično njegovo prezime je modnoj promjeni prema grčkom iz Hase (zec) u Lagus = Λαγος.

⁴³⁾ J. Luetić, Lastovčanin Antica poznati nautički stručnjak iz 18. st. (u) Dubrovački Vjesnik, Dubrovnik 23. VII 1966; C. Fisković, Lastovski spomenici, o. c., s. 136.

⁴⁴⁾ Ž. Muljačić, Odnosi Dubrovnika i Sjedinjenih američkih država, (u) Naše more III., br. 1. s. 69, Dubrovnik 1956; C. Fisković, Lastovski spomenici, o. c., s. 136.

⁴⁵⁾ Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka, I knjiga, Zagreb b. d., s. 64.

nih ili umjetničkih djela. Posebno su destruktivno utjecale na sačuvanje realija švedske »poplave«, koje su u razdoblju od 150 godina u nekoliko navrata uništavale Poljsku; njihov su uzrok bile ili borbe Waza sa susjedima preko mora za švedsko ili poljsko prestolje, ili granični sporovi za granice posjeda poljsko-švedsko-ruskih, te religiozne bitke kod zapadnih granica Poljske republike ili prijatnja turske navale. Za vrijeme onih ratova, cjelokupna obrtnička dostignuća, artiljerijski alat, izrađen od vrijednog materijala, morao je buditi poseban interes kod obadvije strane koje su se između sebe borile. Oduzet neprijatelju, oslabljivao je njegove vojničke snage, a povećavao vlastite — ali ne samo to.

U prvom dijelu ratova Šveđani su pokazivali ogromnu gramzljivost u izvoženju iz Poljske svega što je moglo predstavljati bilo kakvu vrijednost i ne samo vojničku, posezali su također za privrednim, pa čak kulturnim stvarima. Ipak s vremenom, pogotovo poslije smrti Karla XII, Švedska se našla blizu financijske propasti — kako podsjeća A. Czolowski⁴⁶⁾ — jer zbog ratova koji su tako dugo trajali smanjio se broj stanovništva, državna blagajna se ispraznila, a prihodi nisu bili dovoljni ni da pokriju neophodne troškove. Tako, u kritičnom trenutku, obratili su pažnju na nakupljene ratne plijenove, koji su bili razbacani po čitavoj zemlji; samih topova i bronzanih bacača kamenja, pokazalo se je iz Poljske bilo preko tisuću. U tom cilju talilo se 379 komada, među kojima je bilo mnogo poljskih, te se od njih pravilo dukate. Mali broj od njih su ostavili, a najveći dio odlučili su prodati na javnim licitacijama, koje su organizirane 1721—1724. god.

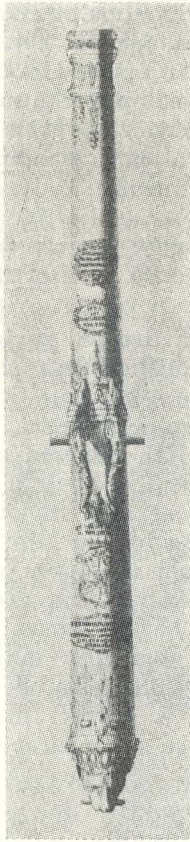
Uzged rečeno, neki dio od ovih rijetkih spomenika iz prošlosti nabavili su portugalski trgovci i oni su s vremenom dospjeli u pomorske kolonije za nedvosmišljene ciljeve i zadatke.

Na sreću su za povijest, prije nego što su bili uništeni i prije licitacije, odlučili crtežima ovjekovječiti važnije objekte, posebno one najkarakterističnije, signirane, s natpisima ili bogato ukrašene. Tog zadatka se prihvatio poručnik artiljerije Jakub Filip THELOTT; od njegovih crteža izrađenih na 474 table uokvirenih u tri sveska nastala je knjiga, koju je u svoje vrijeme našao A. Czolowski u Arhivu artiljerijskog muzeja u Stockholmu. Naslov ovoga djela je: RITNINGAR ÖFWER NÄGRA GAMBA SWENSKA METALL-STYCKEN ... TROPHER.

U sačuvanom albumu poljskih topova i bacača kamenja, taj artiljerac je nacrtao 272 komada; od toga 34 komada koji su vodili svoje porijeklo samo iz Krakova — dakle, iz mjesta, uz koje su u Poljskoj Lagustanusi bili vjerojatno najviše vezani.

Između ovih poljskih topova i bacača kamenja, našao se i već spominjan opus Francesca Antice Lastovca — Lagustanusa. Iz sačuvanog crteža može se reproducirati njegov opis; ponavljamo ga

⁴⁶⁾ A. Czolowski, o. c., s. 173; gl. bilj. 26.

34. Crtež topa Frana Antice iz 1624.

s korekturom T. Nowaka za A. Czolowskim, koji je nekada našao dokument, a izjavu o tome publicirao 1902. godine.⁴⁷⁾

Top Frane Antice — usporedi s crtežom — bio je kratak, s manjim vagomjerom, te dnom ukrašenim porubom i glavom lava, koji u čeljusti drži kolo. Dio kod upaljača ukrašen je stručcima lavlje grive. Na polju upaljača ispod krune je štit s orlovima i grbom Myszkovskih-Gonzaga u sredini. Iznad štita je mali ukrasni okvir s natpisom: TENDIT + PER + ARDVA + VIRTUS... i lik muškarca koji stoji pored mača. Ispod štita su manji ramovi s natpisom: FERDINANDUS + MYSZKOWSKI + MARCIO + DE + MIROW + CAPITANEUS + GRODECENSIS + SIBI + ET

⁴⁷⁾ Ne bez griješke u datumu (MDCXXLIII umjesto MDCXXIIII) ispravio je T. Nowak natpis koji je pročitao A. Czolowski: OPUS SCI FRANCI AUGUSTINI.

+ POSTERITATI + FIERI + CURAVIT. Čepovno polje je s velikim ukrasnim delfinima i širokim ukrasnim porubom gore. Na izlaznom polju je ovalan ram s natpisom: OPUS FRANC(I)SCI LAGUSTINI MDCXXIII. Kod refe je širok ukrasni porub. Refa je profilirana i s ukrasnom letvom na sredini.⁴⁸⁾

— — —

I pri kraju raspravljanja o porodici Lastovaca i njenoj djelatnosti u Poljskoj, trebalo bi razmisliti o neposrednoj povijesnoj pozadini koja je omogućivala dolazak u nju trojice braće u prvoj četvrtini XVII stoljeća, a također o događajima koji je neposredno prouzrokovao onu migraciju.

Ne izgleda da je ono putovanje, različitim putevima, koje su prošli Antice s Lastova u Poljsku bilo slučajno i ne povezano s ondašnjim odnosima. Moglo bi se potražiti u njemu neku vezu u čitavom lancu zbivanja, i to ranijih kao i kasnijih.

Put iz okoline Bergama za Krakov i Varšavu bio je već dosta uhodan; sa sjeverno-talijanskih krajeva u Poljsku su vodili — ne uzimajući u obzir drugih — dva, odavno već popularna, naime: jedan kroz Veneciju, Treviso, Portogruaro, St. Daniele, Germonu, Chiusu, Pontebbu, Villach, St. Veit, Loeben, Bruck, Semmering, Neunkirchen, Beč, a tim se moglo putovati i sa Jadranske obale

---

⁴⁸⁾ Opis Ukraine od E. Lasote i W. Beauplana, red. Zbignjewa Wójcika, Warszawa 1972, s. 22; Jan Ptasnik, Kultura wloska wiekow srednich w Polsce, Warszawa 1959, s. 141; S. Szymanski, Zrodla i poczatek dzialalnosci Marcina Teofilowicza, (u) Rocznik Historii Sztuki Polskiej Akademii Nauk IV — 1964, s. 136.

Mnogo kontakata Bergama s Poljskom koncem XVI stoljeća omogućivalo je kasnije povezivanje obrtnika i umjetnika na njihovo obostrano zadovoljstvo. Tako, dakle trebalo bi podsjetiti na to da su krakovski biskupi bili najveći posjednici željeznih ruda i prema pravima kralja Stefana Batorega iz 1576. godine, posjedovali su suglasnost za njihovo eksploatiranje. Ujedno je tada bio nagli razvitak tehnike naoružanja; i upravo osnovana poljska artiljerija s odgovarajućom vojnom industrijom. Razumljivo je, dakle da su krakovski biskupi počeli graditi u svojim dobrima željeznu industriju i to odmah s velikim razмахom, pošto su posjedovali ogromna materijalna sredstva vezali su tu industriju s izradom oružja. Kako su u ono doba Talijani prednjačili u proizvodnji oružja, biskup Piotr Tylicki koncem XVI vijeka dovodi talijanske majstore. Odatle je u poljsku željeznu industriju uvedena nekolicina talijanskih prezimena, naime Caccia, Servalli, Gianotti, Giboni itd. Posebno majstor Caccia iz Bergama postao je slavan, zahvaljujući tome što je 1598. godine osnovao u Samsonowu veliki željezni rudnik, gdje je također proizvodio oklope velike vrijednosti, sablje, puške, itd. Talijani su unijeli u poljsku željeznu industriju dosta noviteta, ali njihova najveća zasluga je poboljšanje i ujedinjenje kvaliteta proizvoda. Usp. Gustaw Sippko: Mocarstwowo-polskie zabytki gorniczo-hutnicze (u) Ziemia 1933, br. 1, s. 25.

kao i drugi kroz Mestre, Treviso, Conegliano, Capo di Ponte, Bruneck, Innsbruck, Augsburg i Norymberu.⁴⁹⁾

Široku pozadinu za ta putovanja stvarali su sigurno odnosi koji su se na Balkanu stvarali uvjetovani turskom navalom — počevši od ranog srednjeg vijeka — u pravcu srednje Evrope. Osim ovih geografsko-političkih ili vojničkih uslova, važan utjecaj u onom razdoblju imala je pojava društveno-privrednog pada gradova i zanatstva u Poljskoj.; nakon toga što su poljski plemići postali apsolutni politički vladari u zemlji i kad je uvedena kmetovska privreda, u posljednjim decenijama XVI vijeka zemlja je bila svjedok kasnijeg pada gradova i građanstva, kojemu je glavno zanimanje bilo — kao i u cijeloj Evropi — zanatstvo. Visoka u ono vrijeme razina zanatstva i umjetnosti kod obala Sredozemnog mora, a pogotovo na Jadranu, te izuzetno trebovanje njih na Visli, stvarali su prirodan nagib, po kojem se višak radne snage prelijevao s Juga u Poljsku, kojoj su onda toliko bile potrebne stručne radne ruke, posebno u oblasti umjetnosti i proizvodnje oružja.

Dakle, da bi se moglo bolje razmotriti putovanja Antica s Lastova kroz Bergamo ili iz Dubrovnika u Poljsku, trebalo bi podsjetiti na prijašnji dolazak na granicu Korone i Litve, u Suprasl kod Bialystoka, Nektarija Srbina slikara, koji je već godine 1553. izradio veličanstvenu polihromiju bazilijanske crkve u tom gradu, a ranije i kasnije odlazio na putovanja — s tranzitom preko Poljske — u Rusiju i Nizozemsku.⁵⁰⁾ Pola stoljeća kasnije, u ne previše udaljenom od Krakova, Boleslavcu, zabilježen je građevinar Thomas Vincentii Natalis Ragusinus, o kome dosad znamo jedino to, da je 1605. godine gradio tamo crkvu fundacije Stanislava Ligenze.⁵¹⁾

Poslije sasvim sporedne činjenice, da je na zemlje poljske pobjegao iz zarobljeništva turskog, kontroverzivan lik, Konstantin iz Ostrowice (1496—1501),⁵²⁾ a isto godina kasnije preko Dubrovnika,

⁴⁹⁾ *L. Lebidzinska*, Freski z Suprasla — Katalog Wystawy, Bialystok 1968; *S. Szymanski*, Freski z Suprasla — proba rekonstrukcije genealogije, (u) *Rocznik Bialostocki*, t. XI — 1972, ss. 161—182; *Stanislaw Stawicki*, Czy Nektarij autor »Tipika« byl tworca malowidel supraslskich, (u) *Biuletyn Historii Sztuki*, Warszawa 1972, R XXXIV, nr. 1 ss. 30—35.

⁵⁰⁾ *Katalog zabytkow w Polsce*, t. I. — 1899, s. 411; *Katalog zabytkow w Polsce*, t. II — Wojewodztwo Krakowskie, Warszawa 1953, s. 135; *S. Loza*, Architekci i budowniczwowie w Polsce, Warszawa 1954, s. 329.

⁵¹⁾ Bibliografija tog problema tako u Poljskoj, Čehoslovačkoj kao i u Jugoslaviji je bogata i dalje se povećava. Posljednje pak izdanje djela bilo je u Beogradu 1966. godine.

⁵²⁾ Reprodukcijska vjerojatno posmrtnog portreta nepoznatog slikara, s datumom 1622, pojavila se u poljskom 1934. a kasnije u zagrebačkom izdanju iz 1955. godine Gundulićeva »Osmana«.

1617. godine, poljsko-ukrajinski bogataš Samuel Korecki.⁵³⁾ Koncem XVI i početkom XVII stoljeća, stizale su poljske pjesme, posebno Jana Kochanovskog — na dalmatinsku obalu Jadrana⁵⁴⁾ — a poljski jezik i ondašnja zbivanja u Lechiji bili su već prilično dobro poznati dubrovačkom pjesniku Gunduliću; nakon jedne poljsko-turske bitke, naime kod Chocima, 1620. godine, snažno su odjeknuli događaji uz nju vezani. Ta je bitka čak neposredno inspirirala Gundulića, koji je napisao »Osmana«. Talijanski ispitivač ovog problema, B. Mariggi, piše, da je Gundulić u »Osmanu« ne samo slavio pobjede vojske Vladislava IV nad otomanskim snagama, nego je također snovao planove, da se stvori politička stranka, koja bi pod njegovom vladom povezivala sve balkanske Slavene. Predviđajući osnivanje političke stranke balkanskih država, usko povezane s poljskom državom, Gundulić se javljao kao simbol sviju idejnih orijentacija, koje su postojale i razvijale široku djelatnost na čitavoj dalmatinskoj obali u XVII stoljeću.⁵⁵⁾ U takvim uslovima, u kontaktima s Poljacima, a između XVI i XVII stoljeća, bio je Dubrovčanin Toma Budislavić, a u Poljskoj s misijom koju je pokrenuo papa, da se organizira kampanja protiv Turaka, boravio je također Dubrovčanin, jezuit Aleksandar Kumulović.⁵⁶⁾ Gundulićeve pjesme nastale su upravo u vrijeme, kad su braća sa susjednog otoka Lastova, preko Italije i ne prekidajući kontakte s Dubrovnikom, odlazili u Poljsku. Ne može se kod toga mimoći činjenica, da je u posjetu kod Gundulićevih — ali ne u Dubrovniku nego u Italiji — boravio također 1624. godine, učesnik chocimske bitke, poljski kraljević Vladislav Waza, čiji je portret koji dokumentira taj događaj, nabavljen u Italiji za poljsku kolekciju, sačuvan do danas, a spomen-ploča u Anconi podsjeća na taj događaj.⁵⁷⁾

Od Poljaka, koji su u ono vrijeme dospjeli na teritorije južnih Slavena, osim gore navedenog Koreckog, boravio je Marcin Teofilowicz, slikar, učenik Marcina Kobera iz Krakova, dvoraniin biskupa Carla Gaudencija Madruzzija u Tridentu, a kasnije autor čitavog niza umjetničkih radova u Salzburgu i u susjedstvu Innsbrucka i Bressanone (Brixen). Znamenito njegovo djelo iz vremena 1623—1624. godine, je plafon veličanstvene renesansne dvorane Stare Grofovije u Celju.

⁵³⁾ J. Hamm, Kochanowski kod južnih Slavena, Polsko — jugosłowianskie stosunki literackie, o. c., s. 27—38.

⁵⁴⁾ B. Mariggi, La Polonia vista da Gundulić, Polsko-jugosłowianskie stosunki literackie, o. c., s. 39—52.

⁵⁵⁾ J. Tadić, Dubrovački portreti, Beograd 1948, ss. 357—367; I. Gundulić, Osman, Zagreb 1955, s. 17.

⁵⁶⁾ Usp. bilješku 4.

⁵⁷⁾ F. Stelē, Celijski strop, Celje 1969; S. Szymanski, Zrodla i poczatek dzialalnosci Marcina Teofilowicza, o. c., s. 164; isti, Celijski strop (mašinopis u Muzeju u Celju).

U Poljskoj pak, neovisno od stalnog pada gradova i zanatstva, neovisno od postupnog opadanja razine praktičnih sposobnosti i znanja, sve su više prijetili ratovi. Zbog toga potreba za ljudima, koji bi se razumjeli u ratni zanat, bila je veća nego prije; pogotovo pri neobičnom razvitku ratne vještine kao i razvoju fortifikacija i artiljerije. Poslani su u inozemstvo vojnici i talentirani fortifikatori (na primjer gdanski Strakowsci). Nastojalo se obogatiti opće vojno znanje, ali su efekti napora na tom polju bili premali, da bi mogli udovoljiti vojnim potrebama koje su rasle svake godine. Pod prijetnjom ratova sa Švedskom, Rusijom i Turskom, pored religiozno-društvenih nemira na granicama češko-njemačkim, dakle na svim granicama Poljske republike, pri tome skoro potpuno izolirane politički, potrebe za vojnim alatom i stručnjacima postajahu sve to življe. U toj situaciji sa zadovoljstvom su korišćene individualne usluge i pomoć stranaca, a posebno »Talijana«, koji su u ono doba bili jako cjenjeni i rado viđeni.

Tako je na poljsku teritoriju mogao stići sa Jadrana ne samo najstariji od braće Lagustinusa, »učeni i čestiti«, »dobrog imena i slave« Frano, već i Antun, krakovski »termentorum bellicorum fusor« kao i njihov mlađi brat, Gaudencij, čiji tragovi boravka u Poljskoj još nisu pronađeni.

Problem migracije kao i zanatsko-umjetničkoj djelatnosti Lagustanusa na Sjeveru nije još razjašnjen do kraja, pa zahtjeva daljnja traganja i studije, koje bi trebalo sprovesti na teritoriji Apeninskog i Balkanskog poluotoka, a — prije svega — u Poljskoj.

FONDEURS DE CLOCHES ET DE CANONS LASTOVINS EN POLOGNE

Stanislaw Szymanski

Ces derniers temps, ont commencé à renaître des travaux scientifiques qui traitent des contacts balkano-polonais dans le passé. Au cours d'études historiques de diverses sortes, l'attention a été de plus en plus dirigée, entre autres, vers diverses personnalités portant le nom d'Antica-Lastovac.

La connaissance des »Anticas«, s'est parallèlement étendue pendant des années et, cela, tant dans le Midi qu'en Pologne; pourtant ces deux courants n'étaient pas reliés et les résultats parallèles n'ont pas été additionnés.

D'après les recherches faites jusqu'aujourd'hui, on pourrait constater que, dans l'histoire de ce lignage existaient quelques générations de même descendance qui, l'une après l'autre, s'occupaient surtout de fonderie de cloches ou d'un métier proche et, cela, sur de vastes terri-

toires européens. Dans la première génération peut se ranger Ivelja, appelé Vitković, et, ensuite, Antica Kraković; celui-ci a eu cinq fils dont Frano qui était fondeur de cloches pour la ville de Dubrovnik et ses environs; plus tard, il a travaillé à Bergame, et a laissé trois fils: François, Antoine et Gaudenzio, né en 1600. Tous les trois sont vraisemblablement arrivés en Pologne; le premier d'entre eux, François, y est déjà noté en 1618, il a travaillé pour le roi Sigmond III et les seigneurs polonais, et a joui de la protection d'Andrea Dell'Acqua, qui le considérait comme »instruit, honorable, de bonne renommée et célèbre«; l'autre, François, en tant que »tormentorum bellicorum fusor«, a reçu en 1624 le droit de citoyenneté de Cracovie; le troisième est soi-disant venu plus tard en Pologne, vers 1622.

Dans les recherches de descendants des natifs de Lagustanus (Lastovo) en Pologne, on pourrait sans aucun doute porter attention à l'italien Thomas Antica qui est resté longtemps au service diplomatique du Roi Stanislas Auguste Ponjatowski; Thomas Antica a obtenu en 1708 sa nomination de député et reconnaissance de droits nobiliaires (indygenat).

Les oeuvres des gens appelées »Lastovci« en Pologne ne se sont pas conservées. Seul se retrouve un dessin de canon d'artillerie que — comme butin de guerre — a été emporté par les Scandinaves au XVIIe s. et avait été exécuté par J. F. Thelott, officier de l'artillerie suédoise, dans les premières années du XVIIIe s. L'inscription qu'il porte permet d'en authentifier l'auteur, ainsi que l'époque où il a été exécuté: »OPUS FRANCI/SCI LAGUSTINI MDCXXIII.«

Intéressante est, pour les historiens, la toile de fond des événements historiques qui ont permis la migration de natifs de Lastovo en Pologne, de même que leur activité dans ce pays. Il faudrait donc rappeler la situation politique, sociale et militaire d'alors, puis les voies de communication, de même que les personnalités qui ont oeuvré tant dans les Balkans, qu'en Pologne, surtout à la fin du XVIe s. et au début du XVIIe s. c'est-à-dire: Constantin d'Ostravice — janissaire, Nectarius, Serbe, peintre, qui, en 1553 a peint les fresques pour l'église de Supraslo, aux frontières de la Pologne, de la Lithuanie et de la Russie, Thomas Vincentius qui travaillait en 1604 à la construction de l'église de Boleslavac près de Cracovie; Samuel Korestki, magnat polono-ukrainien qui, après s'être enfui des prisons turques a habité à Dubrovnik en 1617, intéressé par la culture et les problèmes du poète Gundulić, qui a célébré la victoire des armées polonaises sur les Turcs à Chocim en 1620; il faut aussi rappeler le fait qu'à cette époque Thomas Budislavić et le Jésuite Alexandre Kumulović, de Dubrovnik, étaient en rapports avec les Polonais, et, enfin, le peintre Marcin Teofilowicz qui, parti de Cracovie est arrivé à la ville slovène de Celje après un séjour de longues années à Tridento, et là, en 1623—1624, a exécuté le plafond du vieux Palais Princier.

Le problème de la migration et l'activité artisanale des natifs de Lastovo, n'est pas encore complètement éclairci; il demande des recherches et études ultérieures; et cela tant dans les Balkans, sur la péninsule apennine, que dans la lointaine Pologne.